
UTRIP MESTNE TRŽNICE PRED DRUGO SVETOVNO VOJNO V CELJU

Iris Zakošek

329

IZVLEČEK

V članku sem predstavila Glavni trg v Celju kot osrednji prostor, kjer je delovala mestna tržnica vse do začetka 50. let. Podala sem kratek zgodovinski pregled trga, poudarek je na delovanju tržnice (tržna uprava, sama ureditev tržnega prostora, tržne pristojbine, tržno nadzorstvo, prodaja blaga, tržni dan).

ABSTRACT

The article presents the Main Square of Celje as the central location of the town's market until the early 1950s. It provides a short historical review of the market with emphasis on its operation (management, physical arrangement, fees, supervision, goods and market-days).

Glavni trg so skozi zgodovino različno imenovali: Trg, Veliki trg, Glavni trg, Markov trg, Tomšičev trg; leta 1993 so ga ponovno preimenovali v Glavni trg.¹ Prvotno jedro srednjeveške naselbine je bilo v današnjem JV mestnem delu. Ta prvotna naselbina je bila majhna, sprva je štela nekaj hiš, ki so se nahajale vzdolž današnjega Glavnega trga. Tržni prostor se je izoblikoval tako, da so se na zahodni strani razvrstile plemiške hiše in javne stavbe, vzhodna stran pa je bila vezana na meščane - drobne trgovce in rokodelce. Trg je bil povezan s spodnjim gradom preko Dolge (danes Gosposke) ulice.² Sredi trga je stal mestni vodnjak, ki so ga uporabljali do leta 1871. Na južni strani vodnjaka je že leta 1503 omenjen sramotilni kamen ali mestni pranger, h kateremu so privezovali prestopnike in zločince. V drugi polovici 18. stoletja se je na trgu nahajala železna kletka, v katero so zapirali celjske peke, ki so pekli premajhne hlebce. Sredi širšega južnega dela trga so po letu 1776 postavili na mestu, kjer so usmrtili morilca Pretnerja, Marijino znamenje, ki naj bi mesto varovalo pred takšnimi zločini.³

¹ Imenoslovje ulic in trgov v KS Center, Celje 1994, str. 6

² Glavni trg v Celju, Celje 1996, str. 4

³ Glavni trg v Celju, Celje 1996, str. 4

Trg je opredeljen kot "navadno odprt prostor, kjer se prodaja in kupuje raznovrstno blago, zlasti živila". Osnovna funkcija trga je torej preskrba prebivalstva z živili in drugimi potrebnimi stvarmi. Najbolj razširjena predstava o živilskem trgu je kot o prostoru, kjer se prodajajo in kupujejo živila in blago. Poleg osnovne funkcije obstajajo še druge manj opazne. Trg poln ljudi predstavlja naravno središče družabnega življenja. Na njem se ljudje srečujejo, se sporazumevajo, širijo raznovrstne govorice, od osebnih opravljanj do političnih novic, žalijo, grozijo. Uporablja se za kupčijo in pogovor. Gospodinje si izmenjujejo recepte.⁴

330

V času pred drugo svetovno vojno, med njo in še nekaj let po njej je bil na osrednjem prostoru Glavnega trga tržni prostor, kjer sta se srečevala mesto in podeželje.⁵ Trg je živel svoj cikel. Živel je dnevno, tedensko, mesečno in letno življenje. Dnevno se je pričelo rano zjutraj in je trajalo vse do opoldneva. Med tednom sta bila tržna dneva sredo in sobota, svoj izvor sta imela v nekdanjih tedenskih sejmih. Mesečni cikel je kazal predvsem finančno stanje kupcev glede na plačilne dneve. Letni cikel je bil povezan z letnimi časi in dogajanjem v naravi ter z od tega dogajanja odvisnimi dejavnostmi. Pozimi je na trg prišlo manj prodajalcev kot poleti. Spomladi je bilo najbolj živahno. Poseben pečat so trgu dali prazniki, ko so gospodinje nakupovale predvsem med, orehe, rozine, maslo, smetano.⁶

Tržni prostor je bil last mestne občine. V Celju so pred drugo svetovno vojno bili tržni prostori na Glavnem trgu, Slomškovem trgu, Dečkovem trgu in na Prešernovi ulici. Največji je bil na Glavnem trgu. Mestna občina Celje je prirejala tržne dneve vsako sredo in soboto. Če je bil na ta dan praznik, je bil tržni dan dan prej. Ob tržnih dnevih so smeli prodajati naslednje artikle: poljske pridelke, domače in južno sadje, žita, semena, perutnino, jajca, mleko in mlečne izdelke, med in medene izdelke, vosek, meso in mesne izdelke, rečne in morske ribe, rake, žabe, školjke, polže, gobe, živalske mladiče, cvetje in zelišča. Smeli so prodajati tudi izdelke domače izdelave, kot so suha roba, lončeni izdelki. Posebej je bilo dovoljeno na nekaterih mestih prodajati drva, seno in slamo. Tržni organ je od prodajalcev, ki so prodajali lastne domače izdelke, zahteval potrdilo občine, da je blago res domač proizvod. Ostali prodajalci so morali imeti obrtno pooblastilo oz. dovoljenje.⁷

Zunaj tržnega prostora trgovanje ni bilo dovoljeno. Za razmestitev blaga so tržni organi postavili klopi in stojnice. Prodajalcem so dodelili samo en prostor, zaradi hitre pokvarljivosti blaga pa je lahko pridobil še dodatnega, ki pa ga ni smel prepustiti drugemu. Trgovci, ki so imeli svoje lokale ob tržnem prostoru,

⁴ Židov, Nena, Ljubljanski živilski trg, Ljubljana 1994, str. 9-18

⁵ Glavni trg v Celju, Celje 1996, str. 6

⁶ Židov, Nena, Ljubljanski živilski trg, Ljubljana 1994, str. 39-45

⁷ ZAC, MOC 1919-41, AŠ 85, 6381/38, Pravilnik za tržne dneve

Celje.

Glavni trg.

niso smeli postavljati stojnic pred njimi.⁸ Prodaja blaga na stojnicah je bila po tržnem prostoru razdeljena glede na vsebino. Iz ohranjenih načrtov prodaje na Glavnem trgu pred vojno je lepo razvidna prodaja blaga (stojničarji). Ob vходу s Prešernove ulice na trg so na levi in desni strani prodajali poljske pridelke, pred hišo št. 1, 2 mleko in mlečne izdelke. Okoli Marijinega znamenja so v večini prevladovali mesarji, v razširjenem delu trga in proti Slomškovega trgu in Gosposki ulici še prodajalci sadja. Pred hišo št. 11 in 12 so prodajali lesne in pletarske izdelke in perutnino.⁹

Razen na stojnicah in klopih so smeli prodajati tudi z vozičkov. Strogo prepovedano je bilo polaganje živil na tla. S stalnimi prodajalci na stojnicah je občina sklenila pogodbo o oddaji tržnega prostora v najem. V njej je bil točno določen stalni prostor, najemnina in odpovedna doba, ki ni smela presežati štirinajstdnevnega roka. Ne glede na dogovor in odpovedni rok je smela občina začasno ali stalno prepovedati trgovanje in prodajalca odstraniti s tržnega prostora:

- če je prostor oddal drugemu in se pri tem okoristil,
- če brez tehtnega razloga 14 dni prostora ni uporabljal,
- če je bil kljub opominu v zaostanku s plačilom občinskih pristojbin za mesec dni,
- če se na ponovni pismeni opomin ni pokoril odredbi pristojnega tržnega organa,
- če je bil že kaznovan zaradi kršitve tržnega reda, pa je ponovno naredil prekršek.¹⁰

Tržne pristojbine so pobirali po posebni odredbi, ki jo je odobril ban. Nadzorstvo nad poslovanjem na tržnem prostoru je izvajalo tržno nadzorstvo po svojih organih. V njihovo pristojnost je spadalo:

- dodelitev vrstnega reda in dovoliti ali odkloniti trgovanje občasnim prodajalcem,
- pobiranje tržne in druge pristojbine v kolikor ni bila plačana neposredno pri občinski blagajni,
- delovanje tržne policije po zakonitih določitih in predpisih tržnega pravilnika, zlasti odredbe, da so morala biti živila in blago vidno označeni s cenami,
- skrb za red in čistočo na trgu.

Za kršitev tržnega pravilnika so kaznovali z denarjem in celo z zaporom.¹¹

Tržne pristojbine za mesto Celje, ki jih je odobrilo Ministrstvo za trgovino

⁸ ZAC, MOC 1919-41, AŠ 85, 6381/38, Pravilnik za tržne dneve

⁹ ZAC, MOC 1919-41, AŠ 85, -/38, Načrt tržnice

¹⁰ ZAC, MOC 1919-41, AŠ 85, 6381/38, Pravilnik za tržne dneve

¹¹ ZAC, MOC 1919-41, AŠ 85, 6381/38, Pravilnik za tržne dneve

in industrijo, oddelek v Ljubljani, dne 12. marca 1925, pod št. 1615/25, so bile sledeče za posamezne prodajne artikle:

- 0,25 Din za 1 koš oglja ali drv,

- 0,5 do 1 Din za 1 liter kisle smetane, 1 košaro zelenjave, 1 zavitek svežega ali suhega sadja, 10 hlebov sira, 1 piščanca, 1 kuro, 1 raco ali petelina, 1 košaro repe ali krompirja, 1 košaro žita ali cvetlic, 1 komad cvetlic v lončkih, 1 koš borovine (smolovice), 5 litrov mleka,

- 1 do 2 Din za 1 veliko košaro vrtno zelenjave, 1 košaro sadja, 1 kg surovega masla, 1 gos, 1 kg voska, za domače obrtniške izdelke na stojnicah, 1 koš kruha, 1 venec ali šopek,

- 2 Din za 1 purana, 1 kozlička, 25 komadov rakov, 25 žabjih krakov,

333

- 2 do 3 Din za 1 koš sadja, 1 košaro smetane ali mleka v posodi ter sadja, 1 košaro jajc, 1 čebriček z ribami, 1 škač medu, 1 kos stročevine, 1 košaro suhega sadja, 1 koš kostanja, 25 komadov cepcev,

- 5 Din za 1 košaro branjarskega blaga, 1 koš jajc, 1 voz krompirja, zelja ali čebule, za lesene, pletene ali slamnate predmete, za kramarske stojnice s trakovi,

- 6 Din za stojnico z domačim ali južnim sadjem, za pečenje kostanja, za lončarske izdelke, za prostor brusača, dnevno plačilo mesarjev za stojnico,

- 10 Din ali več za ročni voziček branjarskega blaga, za ročni voziček sadja, za voz z ribami.

Za smrekova drevesca ob Božiču so plačali glede na velikost:

- 1,25 Din za do 1 m visoko,

- 1,25 do 2 Din za nad 1 m visoko.

Vrtnarji so plačali za voziček različne zelenjave 3 do 4 Din.¹²

Finance je vodilo mestno računovodstvo. Zaslužek ali prihodek s pobiranjem tržnih pristojbin je bil kar visok, na leto okoli 100000 Din, za posamezna leta naslednji:

- 1926 98269 Din

- 1929 98015 Din

- 1931 124060 Din

- 1932 117660 Din

- 1933 101619 Din

- 1934 106928 Din

- 1935 94564 Din

- 1936 100122 Din

- 1937 100542 Din

- 1939 88352 Din

¹² ZAC, MOC 1919-41, AŠ 85, 6381/38, Tržne pristojbine

Izdatki so bili naslednji: plača tržnega nadzornika, plača pobiralcev tržnih pristojbin (leta 1926 je dnevno pobiral tržno pristojbino Andrej Bedrač), najemnina za sejmišče, hranjenje tržnih stojnic in razne tiskovine.¹³

S 1. 4. 1938 so začeli po občinskem sklepu z dne 17. 9. 1937 št. 9755/1937 pobirati tržne pristojbine z novimi bloki po zagrebškem vzoru. Te bloke je izdajalo mestno računovodstvo in vodilo obračune s pobiralci le teh. Način pobiranja je bil sledeči: pobiralec je preščipnil strankin blok z datumom (dan in mesec); ko je končal v eni vrsti, so v tej začeli kontrolirati bloke, pri čemer so ugotavljali, če je pristojbina pravilno plačana glede na prodajno blago, nato so odstrigli desni zgornji vogal bloka.¹⁴

Tržno upravo je vodil tržni nadzornik po odredbah mestnega poglavarstva v okviru reda in zakonskih predpisov. Tržni nadzornik je skrbel za mir in čistočo na trgu, pregledoval je živila, kontroliral pobiranje tržnih pristojbin, kontroliral mestne tehtnice, vršil tudi vsa administrativna in pisarniška dela tržne uprave. Sodeloval je z mestnim zdravstvenim in veterinarskim referentom, ali skupaj ali posamično. Veterinarski referent je pregledoval predvsem meso in mesne izdelke, zdravstveni pa je na stojnicah ugotavljal stanje živil in higienske razmere na trgu.¹⁵

Kontroli živil so dali velik poudarek. Splošni pregled živil so izvajali vsako jutro v zimskem času od 8. do 9. ure in poleti med 6. in 7. uro zjutraj. Nekatera živila so posebej kontrolirali. Mleko so pregledovali na treh vhodnih mestih, na

¹³ ZAC, MOC 1919-41, AŠ 85, Letna poročila tržnega nadzorstva

¹⁴ ZAC, MOC 1919-41, AŠ 85, 5170/38, Letno poročilo tržnega nadzorstva za poslovno leto 1937/38

¹⁵ ZAC, MOC 1919-41, AŠ 85, 32/39, Letno poročilo tržnega nadzorstva za leto 1938/39

kolodvoru in v mlekarnah. Največkrat so ugotovili dodajanje vode. Ob pregledu jajc so velikokrat naleteli na smrdljiva ali osušena (kmetice so jih hranile za jesen, ko so bila dražja kot spomladi in poleti). Pri smetani so predvsem ugotavljali, če ni žarka ali mešana z mlekom ali kvasom. Redno so pregledovali gobe in ribe. Vsakodnevna stroga kontrola je bila na stojnicah z mesom in mesnimi izdelki.¹⁶

Tržno nadzorstvo v Celju je vsako leto moralo podati pisno poročilo, v katerem je bila zajeta založenost trga z živili in prodaja nasploh, prodaja na sejmihi (živinskih in kramarskih), finančno stanje, kontrola prodajnih artiklov.¹⁷

V poročilu tržnega nadzorstva za leto 1938/39 je bila zapisana nenadna potreba po nastavitvi tržnega kontrolorja, ki naj bi imel ustrezno izobrazbo in znanje. Najbolj primeren je bil takratni uslužbenec g. Anton Špes. Do 10. ure bi opravljal delo tržnega kontrolorja, nato pa pisarniške posle. Pomagal bi tržnemu nadzorniku g. Pozniču pri urejanju trga. 1. 4. 1940 je bil po občinskem odboru za tržnega nadzornika imenovan g. Franjo Fijavž.¹⁸

Kljub nenehnemu trudu tržnega nadzorstva in mestne policije so bile tatvine in raznovrstne goljufije ves čas del tržnega življenja. Trg je bil za tatove primeren prostor, saj jih je bilo v množici ljudi težko izslediti. Okradeni so bili prodajalci in kupci.¹⁹

Tržni promet se je začel z ranim jutrom in je trajal ob delavnikih do 13. ure, prodaja mesa pa do 12. ure. Nakupovanje živil je bilo pridržano do 10. ure

¹⁶ ZAC, MOC 1919-41, AŠ 85, Letna poročila tržnega nadzorstva

¹⁷ ZAC, MOC 1919-41, AŠ 85, Letna poročila tržnega nadzorstva

¹⁸ ZAC, MOC 1919-41, AŠ 85, 85/40, Letno poročilo tržnega nadzorstva za leto 1939/40

¹⁹ Židov, Nena, Ljubljanski živilski trg, Ljubljana 1994, 31-36

izključno konzumentom. Prekupčevanje je bilo v tem času prepovedano. Ob nedeljah in praznikih je bila dovoljena prodaja živil do 9. ure zjutraj samo na določenem delu tržnega prostora.²⁰

IN KAKO JE POTEKAL TRŽNI DAN?

336 Že zgodaj zjutraj so se proti mestu valili težki vozovi in kar mrgolelo je okoliških kmetov. Pred mestnimi mitnicami se je trlo obloženih voz. Furmani, ki so v Celje dovažali najrazličnejšo blago, so čakali v vrsti, da jim mestni mitničar odmeri mitnino. Ropotanje koles, glasna govorica voznikov, pokanje bičev, kričanje mitničarja, brzenje konjev, vse to je že navsezgodaj zbudilo stanovalec
Graške in Ljubljanske ceste. Zjutraj so bile mestne ulice polne glasnih, sopečih kmetov, ki so iz bližnjih krajev prinašale na mestno tržnico zelenjavo, mleko, sir, jajca, skuto, perutnino. Še preden se je mesto prebudilo, so po stojnicah na Glavnem trgu lepo razvrstili svoje blago. Zlasti ob sredah in sobotah, ko sta bila tedenska tržna dneva, je bilo polno stojnic. Okoli 7. ure so začele na Glavni trg prihajati prve stranke, dve uri kasneje je bilo okoli stojnic živo kot v panju.

Kuharice in služkinje meščanskih družin so se z velikimi cekri drenjale okoli stojnic in se z branjevkami pogajale za cene. Meščanski otroci, ki so jih kot nekakšno dodatno breme (le najuglednejše meščanske družine so imele pri hiši guvernanke) morale peljati na ta jutranji izlet po mestu, so sitnari. Vsak otrok je hotel kaj dobiti. In na Glavnem trgu je bilo res za vsakogar nekaj. Poleti so otroci najraje skakali okoli sladoledarjev, ki so se z majhnimi vozički prerivali po živem mestu. Sredi oktobra so začeli peči kostanj in zraven ponujali sladek mošt. Proti poldnevju se je jutranji direndaj podel. Branjevke so počasi pospravile blago s stojnic, gostota vozov na mestnih ulicah se je zmanjšala.²¹

Trg je bil skozi leto kar dobro založen, včasih npr. zaradi neugodnih vremenskih razmer malo manj. Živila so na trg pripeljali iz bližnje in daljne okolice Celja, Brežic, Rogaške Slatine, šmarskega okoliša. Prodajali so sadje in zelenjavo iz Dalmacije in Italije. Živila, ki so jih prinašali naprodaj, so morala biti zdrava in neoporečna. Živil ni bilo dovoljeno otipavati ali poizkušati. Poizkušanje je bilo dovoljeno le tako, da so kupcem ponudili košček, ne da bi se dotaknili drugega blaga ali posode, ali pa so poizkušali z jedilnim priborom.²²

Mleko so dovažali na trg samo v posodah, v katerih je ohranilo prvotno kakovost. Mlečni izdelki niso smeli biti izpostavljeni soncu, padavinam ali onesnaženju. Zraven niso smela biti živila in predmeti, ki bi lahko prišli v stik s prahom ali živalmi. Položene na bele oprane prte iz platna ali jute so smeli razložiti po klopeh. Surovo maslo ali sir so zavijali v bel polpergamentni papir ali v kakršnokoli čisto tkanino, listje. Prodajalci so morali imeti zavarovane lase in so

20 ZAC, MOC 1919-41, AŠ 85, Pravilnik za tržne dneve

21 Cvirn, Janez, Biser na Savinji, Celje 1993, str. 52-60

22 ZAC, MOC 1919-41, AŠ 85, 6381/38, Pravilnik za tržne dneve

si okoli pasu privezali bel predpasnik. Če niso imeli bele jopice, so si nadeli bele dokomolčnice.²³ Cene mleka in mlečnih izdelkov ter jajc so bile leta 1932 sledeče:

jajce - komad	0.50 - 1.50 Din
mleko - liter	2.00 - 3.00 Din
razne vrste sira - kg	16.00 - 26.00 Din
(dnevno prodali cca. 10 kg)	
surovo maslo - kg	26.00 - 36.00 Din
kisla smetana - liter	12.00 - 16.00 Din
(dnevno prodali cca. 20 - 30 l) ²⁴	

337

Zelenjava in sadje sta morala biti sveža. Zelenjavo so prodajali v čistih "jerbasih" ali na belih platnenih prtih. Zelenjavo so trebili samo v posode za odpadke. Nagnito, od črvov razjedeno ali obrezano sadje za vkuhanje so posebej označili.²⁵ Zgodnje sadje in zelenjava (uvožena) sta bila vedno dražja od domačega. Cene sadja (v kg) so se leta 1934 gibale takole:

jabolka	2 - 8 Din
hruške	3 - 6 Din
češnje	4 Din
breskve	6 - 10 Din
marelice	6 - 10 Din
slive	4 - 6 Din
grozdje	6 - 10 Din ²⁶

Cena zelenjave 1929 leta je bila sledeča:

solata - komad	0.50 - 1.50 Din
solata - kg	10.00 - 24.00 Din
kislo zelje - kg	4.00 - 6.00 Din
ohrov - kg	6.00 - 10.00 Din
krompir - kg	1.25 - 2.50 Din
čebula - kg	3.00 - 6.00 Din
špinača - krožnik	1.50 - 2.50 Din
cvetača - kg	8.00 - 10.00 Din

Prodajali so še fižol, kolerabo, kumare, česen, beluše, posušene in sveže

²³ ZAC, MOC 1919-41, AŠ 85, 6381/38, Pravilnik za tržne dneve

²⁴ ZAC, MOC 1919-41, AŠ 85, 378/33, Letno poročilo tržnega nadzorstva za leto 1932, Pregled o gibanju tržnih cen najvažnejših življenjskih potrebščin v mestu Celju v letu 1932

²⁵ ZAC, MOC 1919-41, AŠ 85, 6381/38, Pravilnik za tržne dneve

²⁶ ZAC, MOC 1919-41, AŠ 76, 5305/34, Cene živilskim proizvodom

gobe, motovilec, regrat...²⁷

338

Živila živalskega izvora so morala ustrezati splošnim veterinarskim predpisom, zlasti so morala biti opremljena z listinami po predpisih o pregledovanju živine in mesa. Prodajali so samo na stojnicah, urejenih po zahtevah, ki so veljale za mesnice. Meso so morali označevati po vrsti in kakovosti. Divjačino so smeli prodajati samo v času, določenem po lovskem zakonu, kasnejša prodaja je bila dopustna samo za meso iz hladilnice, če je bila žival ujeta v dovoljenem času. Perutnino so smeli prodajati samo v prostornih kurnikih ali pa v jerbasih. Za perutnino so imeli pripravljene posode s pitno vodo. Klanje perutnine na trgu ni bilo dovoljeno. Vodne živali so morale biti sveže in zdrave. Žive ribe so shranjevali v "polterjih", v katere so dovajali kisik. Prodaja je smela potekati samo v času dovoljenega ribolova. Odpadke razkosanih rib so odlagali v posebne posode, ki so jih odtočili v kanal.²⁸

Obleka prodajalca je morala na kupca narediti dober vtis, saj je bila zunanja urejenost prodajalcev kot nekakšna garancija za dobro blago. Morali so biti primerno oblečeni, obleka je bila funkcionalna in prilagojena vremenskim razmeram in letnim časom. Nepogrešljiv kos obleke pri večini prodajalk je bil klotast predpasnik, ki se je vezal zadaj. Tako so si obvarovale prednji del obleke, v žepe predpasnika pa so spravljale denar. Nosile so nabrana krila do pasu iz temnejšega bombaža ali volne. Zgoraj so nosile enobarvne ali vzorčaste bluze. Glavo so pokrile z ruto, poleti bombažno, pozimi z volneno. Ob mrazu so si nadele volneno jopo, rokavice na palec ali prste. Obute so bile v usnjene čevlje z vezalkami. Nekateri prodajalci so pri oblačenju morali upoštevati določene predpise. Tako so npr. mesarji nosili bel predpasnik, jopič in kapo. Tudi prodajalci sadja, mleka in mlečnih izdelkov so nosili bel predpasnik. Ob dežju so se ogrnili v lodnaste pelerine in uporabljali črne dežnike. V času med obema vojnama jih je pred soncem ščitil velik bel platnen dežnik med stojnicami.

Živila so prodajali prvenstveno po zakonitih merah. Za pregledovanje mer in uteži je skrbelo mestno tržno nadzorstvo in merosodni urad. Živila so merili v litrih, kilogramih, na kose, z mericami, na šopke, kuhinjske žlice, krožnike, zajemalke, pesti... Tehtali so predvsem meso in mesne izdelke, pa sadje in nekatero zelenjavo (krompir, fižol, česen, čebulo, paradižnik, repo...).²⁹

Mesarske stojnice so morale biti vedno sveže in čiste, umite, pokrite z belo platneno streho; le tako so popolnoma zadovoljile stroge sanitarne predpise. Inšpekcija je dnevno vršila nadzor. Nekateri mesarski vozovi so bili lepo prebarvani. Med vožnjo so predvsem v poletnih mesecih prekrili čez meso bele ali rdeče prte. Mesarji so svoje vozičke pospravljali v ulico na Okopih od kaplanije navzgor proti hiši g. Leona. Ker so se stanovalci pritožili zaradi muh, so jim

²⁷ ZAC, MOC 1919-41, AŠ 84, 341/30, Letno poročilo tržnega nadzorstva za leto 1929, Pregled tržnih cen kmetijskih pridelkov in drugih najpomembnejših življenjskih potrebščin v mestu Celju v letu 1929

²⁸ ZAC, MOC 1919-41, AŠ 85, 6381/38, Pravilnik za tržne dneve

²⁹ Židov, Nena, Ljubljanski živilski trg, Ljubljana 1994, str. 70-77

Podoba Glavnega trga v Celju pred drugo svetovno vojno; original hrani Muzej novejšje zgodovine Celje. ♦ Celje's Main Square before the Second World War; the original picture postcard is in the Museum of Modern History in Celje ♦ Image de la Place principale de Celje avant la Seconde guerre mondiale; l'original est conservé au Musée de l'histoire contemporaine de Celje.

potem spet dovolili postavljati jih na trgu. Nekaj časa so jih v času prodaje postavljali tudi v Kocenovo ulico.³⁰ Glede na dopis Kraljevske banske uprave v Ljubljani z dne 23. 6. 1936 oz. na odlok Ministrstva za trgovino in industrijo z dne 17. 6. 1936 je tržno nadzorstvo predlagalo, da se mesarske stojnice odpravijo in uredijo zidane ali lesene ute. Če pa to ni mogoče, naj se prodaja le v lokalih. Vendar predlog ni uspel.³¹

Večina mesarjev je imela svoje stojnice. Francu Sovincu je mestno načelstvo v Celju leta 1932 izdalo pooblastilo, da sme opravljati mesarsko obrt s sedežem na Glavnem trgu.³² Svojo stojnico na Glavnem trgu je imel tudi Viktor Hohnjec, ki je z mesarsko in prekajevalsko obrtjo začel leta 1920 in jo ohranil do vojne. Živino je kupoval od kmetov in trgovcev iz Slovenije in Hrvaške. V klavnici so meso pripravljali za prodajo na trgu. Stranki so ga stehali in zavili v polnomasten papir.³³ Na trgu na stojnici so prodajali svoje meso in mesne izdelke: Alojz Kroflič³⁴,

³⁰ ZAC, MOC 1919-41, AŠ 67, 1450/26, Poročilo o mesarskih stojnicah na pritožbo Josipa Žumerja

³¹ ZAC, MOC 1919-41, AŠ 85, 8047/36, Poročilo tržnega nadzorstva

³² ZAC, MOC 1919-41, AŠ 74, 8559/32, Franc Sovinc, mesarska obrt

³³ Zakošek, Iris, Celjani-posamezniki kot vir za dokumentacijo življenja v Celju, zbornik MPD 1995 & 1996, Celje 1997, str. 101-103

³⁴ OKC, Nova doba, 138/1924

1921 sta pričela z mesarsko obrtjo Leskovšek & Knez³⁵, Ivan Fridrich³⁶, Štefan Hohnjec, Alojz Sovinc, Karel Zdolšek, Franc Kreča, Ludvik Junger, Ferdo Dečman, prodajo svežih rib je občina dovolila Avgustu Bornšku.³⁷

Cena mesa so bile leta 1936 naslednje:

volovsko meso - kg	8.00 - 10.00	Din
teletina - kg	10.00 - 12.00	Din
svinjina - kg	12.00 - 16.00	Din
goveje meso - kg	6.00 - 10.00	Din
slanina - kg	cca 16.00	Din
kokoš - komad	cca 25.00	Din
prekajena šunka - kg	cca 17.00	Din

340

Prodajali so tudi prekajene parklje in glave, govejo, telečjo in svinjsko drobovino, mast.³⁸

Prodajalci in kupci so bili dolžni upoštevati odredbe tržnih organov v okviru tržnega pravilnika. Vesti so se morali dostojno. Prepovedano je bilo glasno ponujanje blaga in tako vabiti kupce. Vzdrževati je bilo potrebno čistočo. Prodajalci živil niso smeli bolehati za kužnimi in nalezljivimi boleznimi. Točenje alkoholnih pijač in krošnjarjenje na tržnem prostoru je bilo prepovedano. Vožnja po trgu ni smela ovirati prometa in zavirati poti ali dohodov do stojnic. V kolikor je bila vožnja po trgu dovoljena, so to določali splošni policijski predpisi. Dovoz blaga na trg je bil dovoljen le v zgodnjih jutranjih urah, kasneje pa samo z izrednim dovoljenjem tržnih organov. Za spravlanje vozil in vozičkov ter vprege so bili določeni posebni prostori. Uporaba drugega javnega prostora se je kaznovala.³⁹

Občina kot lastnica tržnega prostora je lahko vsakomur, ki je življenjske potrebščine prodajal po bistveno višji ceni od njenih zahtev, prepovedala prodajo. Imela je nadzor nad špekulacijo. Prekupčevalci so od kmetov kupovali blago in ga za 25% dražje prodajali. Kmetje pa so se ravnali po ceni stojničarjev; s tem so cene proizvodom narasle. Zato je občina preganjala delovanje prekupčevalcev in tako preprečevala preveliko draginjo.⁴⁰

Glavni trg je postajal v 30. letih neprimeren za tržni prostor. Postajal je premajhen, estetsko in higiensko oporečen, posebno poleti in jeseni, ko so prodajali ogromno živil in so se prodajalci razširili še v Gosposko ulico, kjer se je

³⁵ OKC, Nova doba, 67/1921

³⁶ OKC, Nova doba, 43/1920

³⁷ OKC, Nova doba, 142/1923

³⁸ ZAC, MOC 1919-41, AŠ 85, 5860/37, Letno poročilo tržnega nadzorstva za leto 1936/37

³⁹ ZAC, MOC 1919-41, AŠ 85, 6381/38, Pravilnik za tržne dneve

⁴⁰ ZAC, MOC 1919-41, AŠ 66, 3130/25, Reguliranje cen na trgu

odvijal glavni vozovni promet.⁴¹ Podan je bil predlog o širitvi prodajnega prostora v Gosposko ulico in na Slomškov trg. Ta je bil last cerkve sv. Danijela in opat Jurak je dovolil prodajo samo v izjemnih primerih.⁴² Število stojnic pa se je večalo. Leta 1929 je občina imela 19 lastnih tržnih stojnic, ki jih je dnevno postavljala na trg cestni pometač in jih pospravljala popoldan na dvorišče hiše Glavni trg št. 17, ki je bila last gospe Geramb.⁴³ V letih 1938/39 je bilo postavljenih 50 mestnih stojnic za prodajo kmetijskih pridelkov.⁴⁴ Tik pred drugo svetovno vojno so predlagali primerni tržni prostor in sicer prostor starega okrožnega sodišča.⁴⁵

Glavni trg je proti večeru okoli 18. ure postal ena izmed celjskih promenadnih poti, ki je vsakemu uglednejšemu meščanu predstavljal pomembno, skoraj nepogrešljivo obliko vsakdanjega družabnega življenja. Srečati znance in prijatelje, spoznati nove ljudi in biti opažen, to so bili vzroki, zaradi katerih se je večina meščanov redno udeleževala teh sproščujočih večernih sprehodov po mestnih ulicah in z belim peskom posutih poteh v mestnem parku.⁴⁶ Na trgu so potekale procesije, ob cerkvenih praznikih pa je bil tam sejem.

Po letu 1950 se je trg začel spreminjati. Tržni prostor so prestavili na novo lokacijo v Linhartovo ulico, kjer je še danes. Trg so spremenili v cono za pešce. Na odru ob Marijinem znamenju posebno v poletnih mesecih potekajo zabavne in družabne prireditve za popestritev življenja na trgu in v Celju. Nekajkrat na leto se prostor spremeni v kramarske in novoletni sejem.⁴⁷

41 ZAC, MOC 1919-41, AŠ 85, 306/35, Letno poročilo tržnega nadzorstva za leto 1934

42 ZAC, MOC 1919-41, AŠ 85, 32/39, Letno poročilo tržnega nadzorstva za upravno leto 1938/39

43 ZAC, MOC 1919-41, AŠ 84, 341/30, Letno poročilo tržnega nadzorstva za leto 1929

44 ZAC, MOC 1919-41, AŠ 85, 32/39, Letno poročilo tržnega nadzorstva za upravno leto 1938/39

45 ZAC, MOC 1919-41, AŠ 85, 85/40, Letno poročilo tržnega nadzorstva za leto 1939/40

46 Cvirn, Janez, Biser na Savinji, Celje 1993, str. 52-60

47 Glavni trg v Celju, Celje 1996, str. 4

BESEDA O AVTORICI

Iris Zakošek je leta 1993 končala visokošolski študij na Pedagoški fakulteti v Mariboru ter si pridobila naziv profesorica zgodovine in geografije. Zaposlena je kot kustodinja v Muzeju novejše zgodovine Celje. Področje dela: proučevanje zgodovine Celja po letu 1945. Sodelovala je kot mentorica pri muzejskih poletnih delavnicah. Je avtorica in soavtorica številnih občasnih muzejskih razstav in soavtorica projekta nove muzejske stalne postavitve o zgodovini Celja od preloma 20. stoletja do danes.

ABOUT THE AUTHOR

In 1993 Iris Zakošek graduated from the Pedagogical Faculty in Maribor as a professor of history and geography. She is a curator at the Museum of Modern History in Celje. Her field of work is the research of the history of Celje after 1945. She also co-operated in summer museum workshops as a mentor, is the author or co-author of many temporary museum exhibitions, and co-author of the project for a new permanent exhibition on the history of Celje from the turn of the 20th century to the present.

342

SUMMARY

THE PULSE OF CELJE'S MARKET BEFORE THE SECOND WORLD WAR

Before and during the Second World War and for some years after it the central section of Celje's Main Square functioned as the town's market-place, that is the place where town and countryside met. Early in the morning loaded carts set out for the town. After passing the toll-gates their banging and bumping, the noisy carters, cracking whips and snorting horses woke the people living in Graška and Ljubljanska Streets very early. The streets leading to the market were full of noisy and panting peasant women from the nearby villages carrying vegetables, milk, dairy products, eggs and fruit to the town's market. They set up their stalls early in the morning. And before the town was fully awake, the stall-holders had already arranged their merchandise. The first customers would arrive around seven and soon the market was swarming with people. Around noon the bustle would calm down and in the afternoon the stalls were taken down.

The market-place was owned by the municipality who set Wednesdays and Saturdays as market-days, both days having their origin in the weekly fairs of the past. On market-days the following merchandise was allowed: field crops, domestic and imported fruit, corn, grain, eggs, poultry, milk, dairy products, honey and honey products, wax, meat and meat products, freshwater and sea fish, crabs, snails, mushrooms, herbs, flowers, and also products of the domestic crafts like wood-ware, pottery and the like. Stall-holders had to pay a market fee which depended on the kind and quantity of goods they sold. The market was managed by a supervisor in accordance with the regulations set by the town's authorities; he was assisted by a veterinarian and a health inspector.

RESUME

L'ACTIVITE DU MARCHÉ DE CELJE AVANT LA SECONDE GUERRE MONDIALE

A l'époque, avant, pendant et quelques années après la seconde guerre mondiale, la place principale de Celje servait de marché. C'était la place où la ville et la province se rencontraient. Très tôt le matin, de lourds chariots se mouvaient vers la ville. En passant par le péage, le bruit des roues, le parler fort des chauffeurs, le claquement des fouets, le martèlement des sabots des chevaux réveillaient les habitants des rues Graška et Ljubljanska. Les rues menant vers la place principale étaient encombrées par des paysannes bruyantes et haletantes qui apportaient au marché des légumes, du lait et des laitages, des oeufs, des fruits des localités avoisinantes. Les échoppes étaient dressées très tôt le matin. Les vendeurs disposaient leurs articles avant même le réveil de la ville. Les premiers clients arrivaient vers 7 heures du matin. Bientôt, c'était une véritable ruche. Vers midi, le tohu-bohu du marché s'apaisait. L'après-midi, les échoppes étaient démontées.

343

L'emplacement du marché était propriété de la ville. Le mercredi et le samedi, la municipalité organisait des jours de marché dont les origines remontent probablement aux foires hebdomadaires d'autrefois. A l'époque, les vendeurs pouvaient vendre des produits agricoles, des fruits de saison et des agrumes, du blé, des semences, des oeufs, de la volaille, du lait et des produits laitiers, du miel et d'autres produits à base de miel, de la cire, de la viande et de la charcuterie, du poisson de mer et d'eau douce, des crabes, des escargots, des moules, des champignons, des épices, des fleurs, mais aussi des articles d'artisanat en bois ou en céramique... Les vendeurs étaient obligés de payer des droits de marché qui variaient en fonction du genre et de la quantité des produits mis en vente. L'administration du marché était gérée, en accord avec les lois municipales, par l'inspecteur du marché, secondé par un vétérinaire et un médecin.